

11. Аборт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vpologenii.com/abort>.
12. Акушерство и гинекология. Правда об абортах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusmg.ru/fordoctor/akig/abort.shtml>.
13. Малярская Мария Михайловна // Библиотека доктора Соколова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.med2000.ru/malarsk.htm>.
14. Про порядок штучного переривання вагітності від 12 до 28 тижнів : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.11.1993 р. № 926 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/926-93-%D0%BF>.

Анотація

Березовська Н. Л. Убивство з милосердя? – Стаття.

У статті аналізується законодавство України, наводяться погляди на проблему вбивства ненароджених дітей за бажанням матері, пропонуються шляхи захисту життя з моменту зачаття.

Ключові слова: життя, аборт, момент початку життя, момент народження.

Аннотация

Березовская Н. Л. Убийство из милосердия? – Статья.

В статье анализируется законодательство Украины, подаются взгляды на проблему убийства нерожденных детей по желанию матери, предлагаются пути защиты жизни с момента зачатия.

Ключевые слова: жизнь, аборт, момент начала жизни, момент рождения.

Summary

Berezovska N. L. Killing with kindness? – Article.

This article analyzes the legislation of Ukraine, represented looks at the problem killing unborn children at the request of the mother, the ways of protecting life from the moment of conception.

Key words: life, abortion, beginning of life at birth.

УДК 343.141/143

І. Г. Івасюк

ЗНАЧЕННЯ ПОХІДНИХ ДОКАЗІВ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Постановка проблеми. Серед основоположних категорій кримінального процесу теорія доказів посідає одне із центральних місць. З метою вироблення єдиного підходу до розуміння змісту доказів у кримінальному процесуальному законодавстві України передбачено легальну дефініцію цього поняття та закріплено перелік його джерел (ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України) [1]. А в теорії доказів із метою належної систематизації фактичні дані можна класифікувати за певними ознаками, їм об'єктивно властивими. Це передбачає їх поділ на окремі групи, що мають відносну самостійність. Однією із загальноприйнятих традиційних груп класифікації доказів у кримінальному процесі є їх поділ на первинні та похідні. З одного боку, необхідність такої класифікації сумнівів не викликає. З іншого боку, значення похідних доказів у процесі кримінально-процесуального доказування фактично не було об'єктом наукового вивчення в сучасних умовах розвитку кримінального судочинства загалом та теорії доказів зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сутності похідних доказів у вітчизняному кримінальному процесі можна зустріти в роботах В.П. Бож'єва,

В.Г. Гончаренка, Ю.М. Грошевого, Є.Г. Коваленка, Ф.М. Кудіна, В.Я. Лівшица, І.М. Лузгіна, В.Т. Нора, М.С. Строговича, С.М. Стахівського, Ф.Н. Фаткулліна, В.М. Хотенця, М.Є. Шумила, В.Ю. Шепітька та інших науковців, які досліджували їх частково щодо основних об'єктів наукового пошуку.

Формулювання мети статті. У такому випадку проблеми, пов'язані з доцільністю розмежування доказів на первинні й похідні, їх значенням для кримінально-процесуального доказування, набувають особливої актуальності, що виступає метою статті та сприяє формулюванню на цій основі відповідних висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. У теорії кримінального процесу та доказовому праві під первинними доказами розуміють відомості про факти, отримані з першоджерел (показання очевидця, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого; відомості, що містяться в оригіналі документів). А під похідними – докази, які отримано не з першоджерела, а «з інших рук» (копія оригіналу документа, показання особи, відомості, які вона отримала безпосередньо від очевидця, потерпілого чи опосередковано зі слів підозрюваного, обвинуваченого) [2, с. 374]. Тому первинними є докази, які отримано з першоджерела, тобто таких джерел, у яких факт отримав безпосереднє відображення. У свою чергу похідними є докази, які не є результатом безпосереднього відображення злочину, проте за своїм змістом відображають властивості первинних джерел інформації про нього [3, с. 33].

Роль похідних доказів у кримінальному судочинстві обумовлюється насамперед їх суттєвим значенням для формування доказової бази кримінального провадження. Якщо навіть не брати до уваги докази, що містяться в процесуальних документах, без яких не може існувати жодна кримінальна справа, то й у такому випадку похідні відомості та їх джерела зустрічаються в практичній діяльності доволі часто [4, с. 145].

Однак у теорії кримінального процесу загалом та доказовому праві зокрема можна зустріти позиції, у яких помилково обмежується застосування похідних доказів як самостійних фактичних даних лише тими випадками, коли їх першоджерела виявляються недоступними. Подібний погляд необґрунтовано применшує значення похідних доказів, зводить їх до рівня допоміжних порівняно з первинними доказами. Так, на думку А.Я. Вишинського, допустимість використання похідних доказів проявляється лише у випадках, коли неможливо отримати фактичні дані з першоджерела [5, с. 256]. Похідні докази, як зазначає В.Я. Лівшиц, можуть покладатися в основу вироку лише тоді, коли не існує жодної можливості використовувати першоджерела. У випадку, коли слідчий, прокурор, слідчий суддя або суд у процесі особистого дослідження спираються на першоджерело, використовувати похідні докази з приводу цього факту вже неможливо [6, с. 112].

Проблема застосування в процесі доказування в кримінальному провадженні похідних доказів тісно пов'язується з реалізацією положень засади безпосередності дослідження показань, речей і документів. Зокрема, згідно зі ст. 23 Кримінального процесуального кодексу України суд досліджує докази безпосередньо, а показання учасників кримінального провадження суд отримує усно. Не можуть

визнаватися доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України [1]. Хоча нормативні вимоги засади безпосередності в кримінальному провадженні спрямовуються на те, щоб усі докази, у тому числі й похідні, застосовувалися в процесі доказування. Обов'язковість застосовувати первинні докази в процесі судового пізнання не виключає можливості застосування разом із ними й похідних доказів. При цьому суд не має права обґрунтовувати судові рішення доказами, які не було безпосередньо перевірено (досліджено) ним за участі сторін під час судового розгляду [7, с. 87].

Кримінально-процесуальна діяльність суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, вказує на те, що за наявності первинних фактичних даних похідні докази не лише мають проміжне значення (для встановлення головного доказового факту), а й іноді є вкрай необхідними для встановлення певних обставин, що підлягають доказуванню. Адже в правозастосовній практиці відомі випадки, коли щодо одного й того ж факту первинного та похідного доказу слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд надають перевагу похідним фактичним даним, визнаючи в процесі кримінально-процесуального доказування недоброякісним їх першоджерело.

Доказове право, яке проголошує методом оцінки доказів внутрішнє переконання, не передбачає заздалегідь доказову цінність тих або інших фактичних даних, оскільки жоден доказ не має наперед встановленої сили. Роль доказів у кримінальному процесі, у тому числі й похідних, визначається слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом з огляду на обставини кримінального провадження. Однак для доказів у кримінальному процесі загалом, у тому числі для похідних фактичних даних, слід виділити найбільш типові, узагальнені випадки їх значення для кримінально-процесуальної діяльності.

Під час дослідження значення похідних доказів у процесі кримінально-процесуального доказування в теорії кримінального процесу загалом та доказовому праві зокрема традиційно вказується на такі обставини: 1) замінюють первинні докази; 2) слугують засобом перевірки первинних доказів; 3) роблять можливим відшукання первинних доказів [8, с. 267–268; 9, с. 28; 10, с. 98; 11, с. 82].

Погоджуючись у цілому з таким розумінням значення похідних доказів для кримінально-процесуального доказування, слід зазначити, що будь-який доказ, який виступає засобом виявлення першоджерела, або замінює собою недоступний для отримання первинний доказ, або контролює своїм змістом інформацію первинного факту. Водночас після виявлення першоджерела похідний доказ слугує засобом перевірки або заміни первинних фактичних даних. Крім того, з'ясовувати значення похідних доказів як засобу перевірки первинних доказів, на наш погляд, дещо неправильно. Оскільки в результаті зіставлення тих та інших фактичних даних достовірними визнаються не первинні, а похідні докази. А у випадку, коли похідні фактичні дані виступають основним доказом у кримінальній справі, їх значення для кримінально-процесуального доказування виходить за межі засобу перевірки, їм слід відводити важливішу роль.

Значення похідних доказів для виявлення першоджерела обумовлюється також тим, що вони завжди містять вказівку на походження закріпленої в них інформації. Водночас вказане значення похідних фактичних даних має місце лише за умови, коли до моменту їх отримання слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом першоджерело цих похідних доказів ще не виявлене.

За можливості похідних фактичних даних виявляти первинні докази основним вважається факт вказівки ними на першоджерело, а не зміст і характер їх відомостей. Із цього постає, що основна властивість похідних доказів полягає переважно в збиранні доказів, зокрема під час проведення первинних слідчих дій. При цьому якщо похідні фактичні дані вказують на прямі докази, то за допомогою подальшого отримання первинних прямих відомостей за умови їх достовірності іноді розкривається злочин [4, с. 150–151].

В окремих випадках в основі формування похідних доказів лежать проміжні ланки. Виявляючи кожний подальший доказ, слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд завдяки похідним фактичним даним отримує в підсумку першоджерело, тим самим забезпечуючи виконання завдань кримінального провадження [12, с. 160].

Важливу роль відіграють також ті похідні докази, за допомогою яких можна виявити непрямі первинні докази. При цьому похідні докази іноді виконують роль причини, на підставі якої формується слідча або судова версія.

Виявлення за допомогою похідних фактичних даних їх першоджерела не означає, що похідні докази стають зайвими, а тому втрачають надалі своє самостійне доказове значення. Навпаки, вони, як і будь-який інший доказ у справі, загалом формують доказову базу всього кримінального провадження та виступають її структурним елементом.

Доказове значення похідних фактичних даних залежить від ступеня їх повноти та від того, які факти й обставини встановлюються ними. За умови достовірності важливішими в процесі доказування будуть похідні відомості, які відтворюють головний факт, а не відомості, за допомогою яких пізнається доказовий факт. З декількох похідних доказів, що встановлюють лише головний або один і той же доказовий факт, перевагу слід надавати найбільш суттєвим, ґрунтовним і категоричним фактичним даним. Повнота, всебічність похідних доказів, першоджерела яких не встановлено, має важливе значення для виявлення інших фактичних даних, які також використовуються для пізнання досліджуваного факту. Залучення іншої доказової інформації в сукупності з похідними доказами суттєво полегшує їх перевірку та оцінку, тим самим забезпечуючи достовірне встановлення пізнаваного факту [4, с. 153–154]. Ці похідні докази притаманні провадженню в справах про вбивства, про нанесення тяжких тілесних ушкоджень, у результаті яких настала смерть потерпілого, тощо. За відсутності в таких категоріях справ первинного доказового матеріалу похідні показання набувають важливого значення з метою встановлення обставин, які підлягають кримінально-процесуальному доказуванню.

Не менш важливу роль відіграють похідні докази також за їх спільного використання з первинними фактичними даними. Вдаватися до оперування похідними відомостями доводиться у випадках недостатності або сумнівності доказового

матеріалу, який знаходиться в розпорядженні суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження щодо встановлюваного факту [13, с. 146–147].

Під час спільного використання первинних і похідних доказів слід вказати на їх особливості. По-перше, похідні фактичні дані «підкріплюють» і підтримують первинні докази, які лежать у їх основі. Оскільки в кримінальному провадженні зустрічаються первинні докази, у яких може міститися суперечлива або непослідовна інформація, то похідні докази часто сприяють з'ясуванню ступеня вірогідності й категоричності такої інформації, тобто в певній частині первинні відомості є істинними, а в іншій – помилковими або неправдивими. А по-друге, цим підтверджується диференційований підхід до відомостей, отриманих із первинних доказів, та усувається викривлене ставлення до них як до недоброякісних фактичних даних. Роль похідних доказів за спільного використання їх із першоджерелами полягає також у тому, що вони спростовують іноді первинні відомості та вказують на їх недоброякісність. В інших випадках, навпаки, похідні докази вказують на відсутність головного факту, а тому виступають у якості засобу, що встановлює невинуватість особи [14, с. 156–157].

Похідні докази можуть виконувати функцію спростування первинних відомостей, за допомогою якої встановлюється окрема сторона головного факту. Зокрема, похідні докази нерідко вказують на суб'єктивну сторону злочину, розкривають мотиви й мету його вчинення, що у свою чергу забезпечує правильну його кваліфікацію.

Нарешті, значення похідних доказів під час спільного використання з первинними доказами полягає в тому, що вони заповнюють собою відомості першоджерела. Відомості похідних джерел іноді більш детально та всебічно доповнюють своєю інформацією досліджуваний факт, ніж інформація, отримана з першоджерела. Зокрема, щодо показань свідка, потерпілого та обвинуваченого ця обставина може пояснюватися специфікою сприйняття й закріплення інформації в пам'яті осіб, а також проміжком часу, який триває між сприйняттям особою відомостей та передачею їх суб'єктам, які здійснюють кримінальне провадження. Якщо під час дослідження факту тривалої давності особа, яка надала похідні показання, володіє кращою пам'яттю, ніж очевидець, і якщо передача відомостей очевидцем цій особі відбулася відразу після сприйняття факту, то похідні показання можуть певною мірою заповнити або доповнити першоджерело своєю інформацією. Повнота й усебічність похідних показань обумовлюється також тим, що очевидець у процесі допиту може замовчувати певні факти про подію злочину. Водночас ці відомості було передано ним іншій особі, показання якої є похідними. Зі вказаних причин слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд посилаються іноді на похідні показання як на такі, що заповнюють інформацію першоджерела [15, с. 94–98]. Аналогічно похідні документи, які стосуються певних фактів, іноді містять інформацію, що може не відобразитися в показаннях очевидця цих фактів із причин забуття. Особливо це стосується протоколів слідчих і судових дій.

Висновки. Отже, досліджуючи значення похідних доказів, слід вказати на їх важливу роль, яку вони виконують у процесі кримінально-процесуального доказування. Значення похідних фактичних даних виражається, по-перше, у тому,

що вони слугують засобами виявлення першоджерел, тобто первинних доказів. Завдяки властивості похідних доказів вказувати на їх першоджерело слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд сприймають і досліджують у кримінальному провадженні первинну інформацію. Виявлення за допомогою похідних відомостей первинних доказів, які за своєю природою є прямими, за умови їх достовірності сприяє реалізації завдань кримінального провадження. По-друге, похідні докази замінюють у багатьох випадках початкові фактичні дані, які через різні об'єктивні причини не можуть використовуватися суб'єктами, що здійснюють кримінальне провадження. По-третє, важливе значення мають похідні докази під час спільного використання їх із початковими фактичними даними, де в одних випадках вони підкріплюють їх, у других – вказують на їх недостовірність, а в третіх – заповнюють собою первинну інформацію.

Таке значення похідних доказів у кримінальному провадженні вказує на необхідність розробки відповідних правил і методів доказування з метою правильного оперування ними.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.
2. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса : в 2 т. / М.С. Строгович. – М. : Наука, 1968. – Т. 1. – 1968. – 470 с.
3. Юрчишин В.Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.Д. Юрчишин ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 228 с.
4. Кудин Ф.М. Производные доказательства и их источники в советском уголовном процессе : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; судоустройство; прокурорский надзор; криминалистика» / Ф.М. Кудин ; Свердловский юрид. ин-т. – Свердловск, 1966. – 295 с.
5. Вышинский А.Я. Теория судебных доказательств в советском праве / А.Я. Вышинский. – Изд. 3-е, доп. – М. : Юридическая литература, 1950. – 308 с.
6. Лившиц В.Я. Принцип непосредственности в советском уголовном процессе / В.Я. Лившиц. – М. ; Л. : АН СССР, 1949. – 207 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : [наук.-практ. коментар] / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстиніан, 2012. – 1224 с.
8. Теория доказательств в советском уголовном процессе / отв. ред. Н.В. Жогин. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Юридическая литература, 1973. – 736 с.
9. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : [підручник] / Є.Г. Коваленко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 632 с.
10. Кримінальний процес України : [підручник] / за ред. Ю.М. Грошевого, В.М. Хотенця. – Х. : Право, 2000. – 496 с.
11. Уголовный процесс : [учебник для студ. вузов, обуч. по спец. «Юриспруденция»] / под ред. В.П. Божьева. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Спарк, 2002. – 704 с.
12. Фаткуллин Ф.Н. Общие проблемы процессуального доказывания / Ф.Н. Фаткуллин ; науч. ред. : Я.С. Аврах. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1973. – 176 с.
13. Лузгин И.М. Расследование как процесс познания / И.М. Лузгин. – М. : ВШ МВД СССР, 1969. – 178 с.
14. Стахівський С.М. Кримінально-процесуальні засоби доказування : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / С.М. Стахівський ; Нац. академія внутр. справ України. – К., 2005. – 414 с.
15. Шепітько В.Ю. Психологія судової діяльності : [навч. посібник] / В.Ю. Шепітько. – Х. : Право, 2006. – 160 с.

Анотація

Ивасюк І. Г. Значення похідних доказів для кримінально-процесуального доказування: питання теорії та практики. – Стаття.

У статті досліджується значення похідних доказів для кримінально-процесуального доказування з позиції теорії та практики їх застосування. Досліджуючи значення похідних доказів, автор вказує на їх суттєву роль, яку вони виконують у процесі кримінально-процесуального доказування, та виділяє їх характерні особливості.

Ключові слова: докази, доказування, кримінальне провадження, класифікація доказів, похідні докази.

Аннотация

Ивасюк И. Г. Значение производных доказательств для уголовно-процессуального доказывания: вопросы теории и практики. – Статья.

В статье исследуется значение производных доказательств для уголовно-процессуального доказывания с позиции теории и практики их применения. Исследуя значение производных доказательств, автор указывает на их существенную роль, которую они выполняют в процессе уголовно-процессуального доказывания, и выделяет их характерные особенности.

Ключевые слова: доказательства, доказывание, уголовное производство, классификация доказательств, производные доказательства.

Summary

Ivasyuk I. G. The value of derivative evidence criminal procedure proving: theory and practice. – Article.

In article are investigated meaning of derivative evidence criminal procedure proving from the position of the theory and practice of its application. Exploring the importance of derivative evidences author indicates their essential role which they perform in process of criminal procedure proving and points out their characteristic features.

Key words: evidence, proving, criminal proceedings, classification of evidence, derived evidence.

УДК 343.222.4:347.426.6(4/8)

І. М. Горбачова

ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЕНСАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Постановка проблеми. Узагальнюючи статистичні дані за період дії Кримінального кодексу України 2001 р. щодо компенсації спричиненої злочином шкоди можна дійти маловтішних показників. В Україні в більше 60% випадків вчиненим злочином заподіювалася майнова шкода, у 30% – фізична, у більше ніж 50% – моральна [1]. Лише в 25–30% випадків спричинення шкоди матеріальну шкоду було відшкодовано повністю, в 11% – частково, і в більше ніж 60% випадків не відшкодовано зовсім. Не останню роль у цьому відіграє недосконалість розвитку компенсаційної функції кримінально-правової політики України (яка вирішується переважно шляхом подання цивільного позову в кримінальному судочинстві).

Водночас світове співтовариство неодноразово наголошувало й наголошує зараз на необхідності приділення належної уваги питанням захисту жертв злочину, забезпечення компенсації в повному обсязі спричиненої злочином шкоди. Одними з вирішальних кроків у питанні вирішення проблеми відшкодування шкоди від злочину стали Європейська конвенція 1984 р. «Про компенсацію шкоди жертвам насильницьких злочинів», Рекомендації Європейського комітету ООН із проблем